

Vzít mrtvým jméno a čest...

SNAHY UNIVERZITY O NÁVRAT K PŮVODNÍMU NÁZVU

MGR. JAROSLAVA KACETLOVÁ, PH.D.
ARCHIV MASARYKOVY UNIVERZITY

„... Nemělo by se přece hlasovat o navrácení věcí, které byly někomu neprávem odňaty. Takové věci se prostě vracejí. To je záležitost svědomí...“ Tyto věty vyslovil v rozhovoru s Olegem Susem v roce 1968 tehdejší prorektor univerzity Milan Jelínek. Řeč byla o pokusu univerzity – tehdy se jménem Jana Evangelisty Purkyně – o návrat k původnímu názvu. Návrh navzdory předchozím vstřícným vyjádřením fakult neprošel při rozhodujícím hlasování univerzitní vědecké rady v červnu 1968 rozdílem jednoho hlasu. Pro řadu zúčastněných bylo vystoupení pro návrat původního názvu univerzity součástí jejich celkového postoje k tehdejší politicko-společenské situaci, za který byli při nástupu tzv. normalizace na počátku sedmdesátých let postiženi omezením pedagogické a vědecké činnosti nebo byli z univerzity zcela vyloučeni.

PROTI SÍLE I ZAPOMNĚNÍ

Univerzita nesla Masarykovo jméno od svého založení v lednu 1919 až do začátku školního roku 1960/1961, kdy jí byl udělen název Univerzita Jana Evangelisty Purkyně. Pod ním vystupovala až do počátku roku 1990. Nebyla to však jediná změna, kterou název univerzity ve víru dramatických dějinných událostí prodělal.

První zásah do názvu univerzity souvisel s nacistickou okupací. Ministerstvo školství oznámilo výnosem ze dne 10. srpna 1940 změnu pojmenování na Česká univerzita v Brně. V roce 1945 se univerzita spontánně vrátila ke svému původnímu jménu. Ovšem během padesátých let, symbolizovaných mimo jiné silnou protimasarykovskou kampaní, začala od svého jména upouštět a v dobových dokumentech se setkáváme s označením Univerzita v Brně. Na podzim roku 1957 konzultovalo vedení univerzity otázku oficiálního přejmenování s ministerstvem školství kvůli množícím se dopisům ze strany veřejnosti upozorňujícím na nepatřičnost pojmenování univerzity po T. G. Masarykovi. Ministerstvo odpovědělo, že „*doposud se jeví jako neúčelné řešit tuto otázku, a to jak z hlediska politického, tak i z hlediska právního. Zatím tedy by nebylo vhodné tuto otázku rozvířovat.*“ Na to navazuje další přípis, ve kterém ministerstvo konstatuje, že „*... praxe sama od původního označení upouští; tendence tohoto vývoje postupuje s růstem politického uvědomění lidí. Je tedy třeba spíše než na formální úpravu názvu školy se zaměřovat více na posilování socialistického uvědomění společnosti a současně s tím též na správné hodnocení určitých tradičních jevů, které se postupně v naší společnosti přežívají.*“

VĚDEC SVĚTOVÉHO JMÉNA

Vědecká rada univerzity projednávala přejmenování univerzity v létě 1959. Nad návrhy Univerzita Dobrovského a Brněnská univerzita zvítězil název Univerzita Klementa Gottwalda. K přejmenování univerzity došlo s prodlevou až vládním nařízením č. 120/60 ze srpna 1960. Zde se v § 10 objevuje, že „název univerzity v Brně zní: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně.“ Prozatím zůstává neobjasněno, jak k výběru tohoto názvu došlo, protože v příslušných archivních fondech univerzity a ministerstva školství není o tomto žádná zmínka. Dle sdělení tehdejšího rektora Theodora Martince podal ústní návrh na ministerstvo on sám. Není bez zajímavosti, že jméno Jana Evangelisty Purkyně jakožto vědce světového formátu navrhoval již děkan Lékařské fakulty Jan Florian při změně názvu univerzity v roce 1940.

„UČINÍME VŠE...“

V atmosféře politického uvolnění zazněly na jaře 1968 hlasy z řad zaměstnanců i studentstva volající po návratu k původnímu názvu univerzity. Přípravné kolegium Spolku posluchačů filozofie a přípravná skupina Spolku brněnských mediků zaslaly v dubnu 1968 rektorovi Theodoru Martincovi své požadavky. Vedle obnovení právnické fakulty navrhovaly navrácení původního pojmenování univerzity s vyjádřením, že „*... přejmenování univerzity je svého druhu světový unikát. Považujeme ho však za ostudnou raritu. Bylo projevem hrubé neúcty k tradici českého a slovenského národa i k zakladatelům univerzity samé ... jméno J. E. Purkyně bylo zneužito k zakrytí zjevného politického přehmatu. Současná doba dovoluje napravit chyby minulosti...*“. Rektor nijak nereagoval, a proto studenti zaslali tytéž požadavky otevřeným dopisem přímo ministerstvu školství. Na závěr tohoto dopisu prohlašovali: „*Učiníme vše pro to, aby na diplomech absolventů stálo již v příštím roce v záhlaví původní jméno Univerzity Masarykovy.*“

DOBŘÍ TRADICE NÁRODA

S návrhem návratu původního názvu se na rektora Martince obrátilo v březnu 1968 kolegium děkana filozofické fakulty, mimo jiné v souvislosti s blížícími se oslavami padesátého výročí vzniku univerzity. Vědecká rada univerzity se otázkou názvu zabývala v dubnu 1968 a k přípravě podkladů pro svá další jednání ustavila speciální komisi. Ke svému jednání se komise sešla v červnu 1968. V průběhu jejího jednání zazněly argumenty pro ponechání stávajícího názvu kvůli Purkyňovu světovému věhlasu, na druhé straně též zaznělo, že by celá záležitost neměla být postavena jako rozhodování mezi Purkyněm a Masarykem, protože se jedná o restituci původního názvu. Obnovení původního názvu by bylo chápáno jako symbol návratu k dobrým tradicím našeho národa. Zazněla též připomínka, že by bylo vhodné vysvětlit význam Masarykovy osobnosti studentům, protože zatím slyšeli o Masarykovi málo a většinou to bylo hodnocení záporné.

Další jednání měla probíhat v rámci vědeckých rad jednotlivých fakult. Těm bylo jako podklad pro jednání rozesláno zdůvodnění obnovy původního názvu univerzity vypracované vedoucím katedry filozofie Lubomírem Novým, který se Masarykem dlouhodobě zabýval. Počátkem května 1968 bylo toto zdůvodnění publikováno v Rovnosti. Kromě faktu, že by se jednalo o návrat k původnímu pojmenování, Nový zdůrazňoval, že Masaryk je nad jiné povoláním představitelem univerzitních idejí pro svou proslulost v obhajování metod exaktní vědecké práce, kritického myšlení a společenského významu vědy. Komise též vyjádřila přesvědčení, že by obnova původního názvu univerzity přispěla k Masarykovu návratu „*do kontextu české vědy a k tomu, aby se kolem jeho vědeckého a politického díla přestal udržovat mýtus prohibičnosti, který brání vědeckému zhodnocení Masarykovy osobnosti.*“

„NEBUDE CTÍ PRO NÁS...“

Kromě pedagogické fakulty se pro návrat k původnímu názvu vyslovily vědecké rady na třech fakultách – filozofické, lékařské a přírodovědecké. Konečné slovo však měla vědecká rada univerzity. Pro přijetí návrhu byla nutná prostá většina, tedy dvanáct hlasů z přítomných dvaceti tří členů rady. Při hlasování,

provedeném tajnou formou, bylo jedenáct hlasů pro návrat k původnímu názvu, osm proti a čtyři hlasující se zdrželi hlasování. Návrh tedy neprošel o jediný hlas.

Hlasy pro návrat k původnímu názvu se však objevovaly nadále, a to jak ze strany veřejnosti, tak zevnitř univerzity. Například v listopadu 1968 adresoval univerzitní závodní výbor ROH rektorovi podnět k opětovnému zvážení obnovení původního názvu a vyjádřil přesvědčení, že „*dříve či později ponese brněnská univerzita opět své původní jméno – a nebude ctít pro nás, neprosadíme-li nápravu tohoto omylu padesátých let již my*“.

Nezdar této akce však byl spíše předznamenáním utužení celkových poměrů a nastupující normalizace. Snahy o návrat k původnímu názvu univerzity měly dohru na stránkách univerzitní revue Universitas ještě v roce 1973, kdy byly označeny za „*organizovanou akci revizionistů související s tzv. obrodným procesem ... byla to možnost, jak oživit masarykovskou tradici, využít jí případně k nalezení podnětu pro novou politickou stranu a rozruchem narušit socialistické zřízení*“.

NE POMNÍK, ALE KRITICKÉ MYŠLENÍ

Návratu původního názvu – a také řady aktérů z roku 1968 – se univerzita dočkala až po listopadové revoluci. Název Masarykova univerzita byl ustanoven zákonem č. 48 ze dne 27. února 1990. Univerzitní akademická rada rozhodla o vrácení názvu a iniciování tohoto zákona na svém zasedání v lednu 1990 jednomyslně. Všeobecné mínění však zcela jednoznačné nebylo. Například studenti univerzity v lednu 1990 odevzdali petici se 123 podpisy „Chceme UJEP“, která je pozoruhodná svými argumenty pro ponechání stávajícího názvu: „*T. G. Masaryk vstoupil do povědomí obyvatel spíše jako politik než jako filozof ... bylo by vhodnější, aby univerzita jakožto vědecká instituce nesla jméno vědce a ne politika*.“ Nastala tedy doba opětovného seznamování se s Masarykem a všemi rovinami jeho činnosti. Jak vyjádřil masarykolog Lubomír Nový v projevu na veřejném zasedání univerzitní rady u příležitosti návratu Masarykova jména do názvu univerzity v březnu 1990, šlo o to „*neomezit se na symbol, heslo, kamenný pomník ... ale vrátit Masaryka do běžného povědomí, přirozeného krevního oběhu vědy a kultury ... nad ním a s ním si lámat vlastní hlavu*“.

Přejme univerzitě, aby už nemusela o své jméno bojovat, ale mohla se soustředit na jeho naplňování v každodenní činnosti jak uplatňováním kritických metod ve vědě a v náhledu na sebe samotnou, tak rozvíjením společenského významu vědy. A přejme si též, aby byly neprávem odňaté věci vždy vráceny, aniž by se o tom muselo hlasovat.

Obr. 1 Záhloví Zákona č. 50 Sb. z roku 1919 o zřízení Masarykovy university

Obr. 2 Pozvánka na slavnostní zahájení školního roku 1960/1961 spojené s přejmenováním Masarykovy univerzity na Univerzitu Jana Evangelisty Purkyně

Obr. 2a Rub rektorské medaile z roku 1965 a jeho využití na způsob univerzitního loga.

